
L'EXILI DE LA GUERRA DE SUCCESSION¹

AGUSTÍ ALCOBERRO
Universitat de Barcelona

RESUM

La derrota de Catalunya a la Guerra de Successió (1702-1715) va provocar l'exili d'entre vint-i-cinc mil i trenta mil persones. Aproximadament la meitat eren catalanes, i la resta s'havien refugiat al Principat provinents d'altres regnes hispànics. L'exili es desplaçà als territoris governats per l'emperador Carles VI (el Carles III dels catalans) i va ser especialment nombros i actiu a Itàlia i a Viena. Entre els exiliats hi havia gent de totes les classes socials. Tanmateix, va ser especialment destacat el paper exercit per polítics, militars, eclesiàstics, juristes i intel·lectuals. L'exili disposà d'una institució de govern, el Consell d'Espanya, amb jurisdicció en tots els territoris italians annexats per Carles VI, i d'àmbits de sociabilitat propis, com l'Hospital d'Epanyols i el monestir de Montserrat, ambdós a Viena. El 1735 fundà la Nova Barcelona a l'actual Vojvodina (Sèrbia). Fins a la dècada de 1740 mantingué ben vius els trets d'identitat propis. Després, la mort sense descendència, el retorn o la dissolució en les societats d'acollida van anar desfent progressivament aquell col·lectiu humà.

PARAULES CLAU

Guerra de Successió d'Espanya, austriacisme, Carles VI, exilis, Habsburg.

The exile of the War of Succession

ABSTRACT

The defeat of Catalonia in the War of the Spanish Succession (1702-1715) led to the exile of between 25,000 and 30,000 people. Approximately half of them were Catalans, the rest having sought refuge in the Principality from other kingdoms on the Iberian peninsula. Exiles sought refuge in territories governed by emperor Charles VI (Charles III for the Catalans) and they were especially numerous and active in Italy and Vienna. Amongst them were people from all social classes, although the roles

1. Conferència realitzada el 26 de novembre de 2008. Una primera versió d'aquest article va ser publicada amb el títol «La desfeta de 1714: els catalans a l'exili», a *Quaderns del Museu d'Història de Catalunya*, núm. 14 (juny 2008), p. 48-57.

played by politicians, high-ranking soldiers, priests, jurists and intellectuals were particularly outstanding. The exiles had their own government institution, the Council of Spain, which had jurisdiction in all the Italian territories annexed by Charles VI, and they had their own social organisations, such as the Spanish Hospital and the Monastery of Montserrat, both of which were in Vienna. In 1735 Nova Barcelona was founded in present-day Vojvodina (Serbia). Its character traits and identity remained robustly alive until the 1740s. Later on, death without issue, return and absorption into the host societies led to the progressive dissolution of the exile society.

KEY WORDS

The War of the Spanish Succession, pro-Habsburg, Charles VI, exiles, Habsburg.

L'exili de la Guerra de Successió va constituir una de les principals conseqüències de la derrota. La seva presència, especialment en terres d'Itàlia i de l'Imperi, va ser ben visible fins a la fi de la dècada de 1740. En aquest article repassem els orígens, la composició social i l'actuació dels exiliats, i també la seva relació amb la resistència interior. Com veurem, aquests dos darrers aspectes es van anar modificant en funció d'una conjuntura internacional força inestable.

LES ETAPES DE L'EXILI

L'èxode s'inicià ja el juliol de 1713, coincidint amb l'evacuació de les tropes imperials. Aleshores abandonaren el Principat les tropes hispàniques de Carles III d'Àustria —en total, uns dos mil cinc-cents homes, amb les seves famílies—, els funcionaris de l'Administració reial establerta a Barcelona i un gran nombre de famílies cortesanes; molts d'ells provenien d'altres regnes hispànics —sobretot de Castella— i s'havien refugiat a Barcelona durant la contesa.

Però el gruix principal de l'exili s'inicià l'endemà de l'11 de setembre de 1714 i constituí una autèntica allau continuada, si més no, fins al 1725. En alguns casos podem parlar d'exilis col·lectius. Aquest va ser el cas de la guarnició de la fortalesa de Cardona, comandada per Manuel Desvalls i de Vergós, que capitulà una setmana després de la caiguda de Barcelona i obtingué el dret d'embarcar-se en direcció a altres terres de l'emperador. Amb ella marxaren també un gran nombre de fusellers de muntanya, comandats per Antoni Desvalls, germà de Manuel. També van marxar col·lectivament, desterrats per les noves autoritats borbòniques, un gran nombre d'eclesiàstics, als quals

s'acusava d'haver atiat la resistència de Barcelona. I, encara, alguns centenars de famílies d'altres regnes peninsulars que havien restat a Catalunya durant el darrer setge borbònic. A aquest darrer col·lectiu no se li permeté en cap cas ni restar al Principat ni tornar a les seves cases.

Juntament amb aquests sectors, cal ressenyar el degoteig continuat de catalans que fugiren del país d'una manera clandestina. Aquest moviment s'inicià amb la mateixa caiguda de Barcelona, i cresqué molt significativament en els moments de repunt de la repressió. Per la seva importància quantitativa i qualitativa, cal esmentar especialment la fi del moviment guerriller dels Carrasquets. Acabada la Guerra de la Quàdruple Aliança, el juny de 1720, el coronel Pere Joan Barceló, *Carrasquet*, que havia comandat la guerrilla a Catalunya, s'exilià juntament amb alguns dels seus oficials.

Esmentem, encara, els exiliats com a conseqüència de l'ocupació borbònica de Mallorca (1715) i Sardenya (1717). El cicle es clou el 1725, amb la signatura de la Pau de Viena, que suposà la fi de les hostilitats entre Felip V i l'emperador Carles VI (Carles III per als seus seguidors hispànics) i, amb ella, l'amnistia recíproca i el retorn dels béns segrestats. Després de la Pau de Viena van marxar a terres de l'emperador molts dels presos que restaven a les presons borbòniques, entre d'altres, alguns dels màxims dirigents de la defensa de Barcelona. També ho feren altres personalitats que romanien a la clandestinitat. Entre aquestes darreres cal fer esment de Francesc de Castellví, que redactà a Viena, en el segon quart del segle XVIII, les *Narraciones históricas*, que constitueixen la millor font per conèixer la Guerra de Successió a Catalunya. Per contra, els retorns no foren aleshores gaire significatius.

LES DESTINACIONS DE L'EXILI

Les successives onades d'exiliats donen una xifra total que en cap cas se situa per sota de les vint-i-cinc mil persones, i que podria acostar-se a les trenta mil. L'exili austriacista es caracteritzà pel seu fort component interclassista. Des del punt de vista nacional, reflectí els diversos graus d'implicació dels regnes peninsulars amb la causa de l'Arxiduc: així, en termes generals, el col·lectiu català se situava per sobre del 50% dels exiliats, i el conjunt de persones provinents de la Corona d'Aragó es trobava al voltant del 80%. L'exili castellà, minoritari, tingué també uns trets socials més homogenis, ja que era format sobretot per nobles cortesans, alts funcionaris i militars.

Les destinacions més comunes entre els exiliats civils van ser les possessions de Carles VI a Itàlia i la capital imperial, Viena. Per la seva banda, els ofi-

cials i soldats regulars, que componien els regiments hispànics, van ser desplaçats a la frontera d'Hongria.

Els tractats d'Utrecht (1713) i Rastatt (1714) van cedir a l'emperador els Països Baixos hispànics (avui Bèlgica i Luxemburg), Sardenya (més endavant permutada per Sicília), el Regne de Nàpols i l'Estat de Milà. Des de la lògica de l'Administració imperial vienesa, aquests havien de ser els àmbits prioritaris de reubicació dels exiliats. Certament, tenim documentats casos d'exiliats que van residir a Flandes i a les illes mediterrànies. Però, sens dubte, les dues destinacions més massives van ser Milà i Nàpols. Ambdós territoris van aplegar un ampli col·lectiu interclassista, que va poder mantenir un estil de vida prou similar al d'abans de la guerra. Cal recordar, en aquest sentit, que tots els territoris esmentats havien pertangut fins aleshores a la monarquia hispànica. Les lleis dels regnes, i la mateixa tradició política, consideraven normal l'accés de súbdits procedents de la península Ibèrica a les més altes responsabilitats de govern.

Tant a Milà com a Nàpols, el Consell d'Espanya hi va obrir les delegacions d'espanyols, encarregades d'establir el cens de refugiats i de donar-los pensions en funció del seu origen social; la filosofia de la institució era facilitar a tothom un poder adquisitiu similar al que tenien abans d'exiliar-se.

Les llistes de destinataris dels ajuts ens permeten observar l'ampli ventall social que va ser l'exili. Així, algunes famílies aristocràtiques van ser premiades amb pensions de fins a 8.000 florins anuals, mentre que els exiliats d'extracció més humil s'hagueren de conformar amb 50 florins.

Per la seva banda, els oficials i soldats que van anar abandonant l'exèrcit, com la resta de militars imperials, van tenir accés a una jubilació. Les llistes de beneficiaris, a Nàpols i a Milà, eren anomenades *listón* i *montón*. La primera corresponia als oficials a la reserva, susceptibles de ser mobilitzats en cas de necessitat, mentre que la segona estava destinada als impedits (vells o ferits), que comptaven només amb un cinquanta per cent de la pensió.

A Milà, i sobretot a Nàpols, molts juristes que havien participat als consells de govern de Barcelona van poder obtenir noves destinacions. En trobem al Sacre Consell de Santa Clara de Nàpols —que presidiren Domènec Aguirre i Francesc Solanes— i al Consell Suprem de Milà —on foren senadors, entre d'altres, Miquel Esmandia i Josep Plantí. També molts eclesiàstics hi trobaren destinacions. Entre molts d'altres, podem esmentar Pau de Vilana-Perles, germà del marquès de Rialp, que va ser arquebisbe de Salern; Ramon de Rubí i de Boixadors, germà del marquès de Rubí, que va esdevenir bisbe de Catània, o

Josep Rifós, que va ser successivament inquisidor general de Sardenya (1715) i de Sicília (1720).

Algunes grans famílies aristocràtiques van ser premiades amb feus, propietat de la corona o segrestats per la inclinació borbònica dels seus propietaris. L'obtenció de propietats o càrrecs implicava la pèrdua de la pensió, que era redistribuïda per les delegacions d'espanyols o assignada a nous exiliats. Tanmateix, la composició social dominant, a Itàlia, era de caràcter essencialment popular. Així, hem localitzat força casos d'artesans de Barcelona, que havien participat a la Coronela (milícia urbana) durant el setge i que pogueren reprendre el seu ofici en terres transalpines.

Fora dels dominis imperials, cal esmentar també la República de Gènova i els Estats de l'Església. L'Estat lligur, que va ser neutral durant la contesa, va ser el centre d'un important espionatge per part dels dos bàndols. Era també un punt estratègic en el camí que va dur molts exiliats vers Milà i Viena. Per la seva banda, a Roma es debatia un important conflicte de reconeixement internacional entre Felip V i Carles III. Tot i que els estats de l'Església es van mostrar partidaris d'aquest, a partir de 1709, borbònics i imperials van mantenir intactes les seves forces a la ciutat, que es concretaven fins i tot en el control efectiu d'alguns barris. A Roma residiren un bon nombre d'eclesiàstics exiliats. Entre ells cal destacar el vigatà de primeríssima hora Llorenç Tomàs i Costa, que va ser canceller i tresorer de la catedral a Barcelona i que allí exercia com a cap de la legació de l'emperador en tant que monarca hispànic. Entre les autoritats de l'Església exiliades a la ciutat eterna cal esmentar el cardenal i bisbe de Barcelona Benet de Sala i de Caramany, que havia patit un llarg empresonament a França i que morí a Roma el 1715; el jesuïta Álvaro Cienfuegos, que esdevingué cardenal el 1720 i que va ser un dels homes més influents en el clergat austriacista, i els canonges de Barcelona, Francesc Josa i d'Agulló, i de Girona, Antoni de Bastero —que, com veurem, va exercir també una important tasca literària i cultural.

Com ja hem assenyalat, més enllà de la península italiana, Viena va exercir un notable atractiu entre els exiliats. Si bé les xifres globals resulten força menors, el col·lectiu hispànic es va fer notar d'una manera clara en una ciutat, capital d'un imperi plurinacional, que es caracteritzava justament per la diversitat ètnica i cultural de la seva població i pel cosmopolitisme.

Cal dir, però, que l'accés a la capital va ser limitat des de bon començament. En la perspectiva de l'Administració imperial, Viena havia de ser una destinació exclusiva dels alts funcionaris i de la noblesa cortesana. Així, ja

l'octubre de 1714 es publicà un primer decret que prohibia l'establiment de la resta d'exiliats a la ciutat. Tanmateix, aquest decret i els que el seguiren no van poder evitar la presència d'un col·lectiu popular cada vegada més ampli.

A Viena, el gener de 1714 es constituí el Consell d'Espanya. Aquest organisme, que reprenia la tradició sinodial de la monarquia hispànica, es féu càrrec d'assessorar el monarca en afers de govern dels estats italians, i també en política mediterrània. En van ser presidents l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona, i, a la seva mort (1724), el malagueny José Silva y Meneses, comte de Montesanto i marquès de Villasor. Per la seva banda, Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp, va ser secretari d'estat i del Despatx Universal fins al 1734. El càrrec suposava un contacte directe amb el monarca, fet que convertí Vilana en un dels homes més poderosos de la cort. El marquès es va fer càrrec també del *bolsillo secreto*, o fons reservats, que utilitzà sovint com un instrument de fidelització de persones i de patronatge. La major part de consellers, assessors i funcionaris del Consell d'Espanya ho havien estat ja anteriorment dels diversos consells que funcionaren a Barcelona durant el regnat de Carles III. La seva llengua oficial, fins a la definitiva extinció de la institució (1736), va ser el castellà.

També el 1717 es constituí a Viena el Consell de Flandes. El presidiren el comte de Cardona, Josep de Cardona i Erill (que poc abans havia assolit la dignitat de príncep del Sacre Imperi) i, a la seva mort (1729), el comte de Savallà, Joan Antoni Boixadors (que, a Viena, com abans a Barcelona, va ser director de la Capella Imperial de Música). El Consell de Flandes va tenir, en els seus dos primers decennis, una presència paritària d'exiliats hispànics i de súbdits imperials.

La historiografia alemanya ha destacat la important influència política del col·lectiu exiliat i, més en concret, del reduït cercle de persones que havien compartit la cort barcelonina amb Carles III. Se'ls ha anomenat el *partit espanyol*, un terme estrictament coetani. Cal tenir en compte que, durant el regnat del seu germà Josep I, les tensions entre Viena i Barcelona van ser freqüents. No pot sobtar, doncs, que en assolir la dignitat imperial per la mort de Josep, Carles mostrés una especial confiança en els que fins aleshores havien estat ja els seus ministres. En qualsevol cas, la nostàlgia de Carles VI per Barcelona és patent al llarg de la seva vida, i ha deixat un gran nombre de rastres materials a Viena.

Entre les famílies aristocràtiques que residiren a la cort, cal fer especial esment dels comtes d'Althan. El comte, amic íntim de l'emperador, es casà a

Barcelona amb la catalana Marianna de Pignatelli i d'Aimerich. Un cop a Viena, els comtes van ajudar un gran nombre d'exiliats; Marianna enviudà el 1722, però va continuar formant part del reduït cercle més pròxim a l'emperador. D'altra banda, cal referir-se també a la família Desvalls, que ja hem esmentat anteriorment. El tercer marquès del Poal, Manuel Desvalls i de Solanell, fill d'Antoni Desvalls i de Vergós, va assolir durant el regnat de l'arxiduchessa Maria Teresa el grau de conseller íntim d'estat, majordom major i preceptor del seu fill, el futur emperador Josep II.

Tanmateix, en cercles concèntrics diferenciats i progressivament allunyats de la cort, cal referir-se també a altres col·lectius residents a Viena. Destaquen, en primer lloc, els funcionaris dels consells, en actiu o jubilats. També cal fer esment dels militars a la reserva. I, encara, d'un ampli col·lectiu d'extracció popular, que treballava en els seus oficis o en el servei domèstic, o que simplement malvivía d'una pensió. Per a aquests darrers es creà el Socors Diari. Aquest fons, que es pagava a Viena, distribuïa pensions per categories socials. La més elevada, assimilada a la d'un coronel jubilat, era de 540 florins anuals, mentre que la més baixa se situava en 42 florins.

Com ja hem esmentat, Hongria va ser la destinació de les tropes regulars. Els dos mil cinc-cents soldats i oficials hispànics que marxaren de Catalunya en el moment de l'evacuació, el juliol de 1713, van ser reformats a Itàlia i enquadrats en cinc regiments. Tres eren de cavalleria, comandats respectivament pels generals Manuel Silva y Mendoza, comte de Galve, Pedro Morrás i Gaspar de Córdoba; i dos d'infanteria, a les ordres dels generals Juan de Ahumada y Cárdenas, comte d'Ahumada, i Antonio de Portugal y Toledo, comte d'Alcaudete.

Els cinc regiments van ser desplaçats a la frontera amb l'Imperi otomà el 1714. Ben aviat es veieren implicats en la Tercera Guerra Turca (1714-1718), que inicialment afectà els territoris de la República de Venècia als Balcans. Les campanyes en què participaren les tropes de Carles VI van ser les de 1716 i 1717. L'exèrcit imperial, comandat pel príncep Eugeni de Savoia, hi obtingué, respectivament, les ciutats de Temesvár (avui Timișoara) i Belgrad. La Pau de Passarowitz, signada el 21 de juliol de 1718, suposà l'annexió a l'Imperi de diverses regions danubianes, entre les quals cal destacar justament la meitat nord de Sèrbia (amb Belgrad), la Petita Valàquia o Oltènia i el Banat de Temesvár.

En les dues campanyes hi van participar els cinc regiments hispànics i una companyia de voluntaris, comandada per Manuel Desvalls, que era for-

mada majoritàriament pels exiliats de 1714. Tot i que amb una presència òbviament minoritària —l'exèrcit imperial era format en total per uns cent vint-i-cinc mil homes—, les tropes hispàniques hi van protagonitzar alguns fets destacats. Així, el comte d'Alcaudete comandà les tropes assetjants de Temesvár i de Belgrad en el moment en què es rendiren ambdues places. Anys després, el comte lliurà les claus de les dues ciutats al monestir de Guadalupe, a Extremadura. D'altra banda, el jurista i poeta valencià Vicent Díaz de Sarralde publicà a Nàpols el 1718 un llarg poema èpic en llengua castellana dedicat a aquella contesa.

En acabar la guerra, els regiments hispànics van ser objecte d'una important reforma. A Daroc (Hongria), el 19 de novembre de 1721, els tres regiments de cavalleria es fusionaren en un de sol de cuirasses, constituït al peu alemany (de 1.094 homes). També el 1721, a Belgrad, els dos regiments d'infanteria es van fusionar en un de sol, de la mateixa dimensió. Aquests regiments van participar en la Quarta Guerra Turca (1737-1739) i continuaren en actiu en les dècades següents.

IDENTITAT I VIDA COLLECTIVA

L'exili va mantenir una personalitat pròpia i diferenciada fins a la fi de la dècada de 1740. Al llarg de més de trenta anys, doncs, els exiliats i els seus fills van nodrir uns espais de sociabilitat col·lectiva i van mantenir uns trets d'identitat propis. En aquest aspecte, novament és Viena l'àmbit que ens en proporciona un major nombre d'exemples. No endebades, els diversos llibres de viatgers que recalen a la capital imperial, no s'estan de descriure el col·lectiu hispànic com un conjunt humà caracteritzat per uns costums, vestits i llengües propis. Aquesta tendència, però, davalla a la ratlla de 1750, probablement per l'imparable procés d'integració en les societats d'acollida de les segones i terceres generacions d'exiliats.

Un àmbit clau de sociabilitat va ser el monestir de Montserrat de Viena. Si bé havia estat fundat gairebé un segle abans, el 1639, el monestir, reconstruït setanta anys després, visqué una gran revifalla amb l'arribada dels exiliats. Així, en els anys que seguiren la Guerra de Successió, el temple va ser substancialment millorat i ricament decorat. Encara avui, el carrer on es troba ubicat rep el nom d'*Schwartzspanier Strasse*, o carrer dels *espanyols negres*, nom amb què eren coneguts els benedictins montserratinos.

L'altre temple d'origen hispànic era el dels Trinitaris Descalços, a l'*Alser Strasse*, que eren justament, en l'argot popular, els *espanyols blancs*. Com

també s'havia esdevingut amb el de Montserrat, el temple va ser enderrocat amb motiu del setge turc de Viena de 1683. En aquest cas, però, el nou edifici no va ser conclòs fins al 1727, coincidint amb el moment de màxim apogeu de l'exili. Per aquest motiu, a la cripta hi van ser enterrats un gran nombre d'exiliats de famílies nobles o benestants. Per la seva banda, la Minoriternkirche, o església dels franciscans menors, va esdevenir el punt de trobada de l'anomenat *Tercer Orde Seràfic dels Espanyols*, que dinamitzaren de primer el frare aragonès Mateo Oliver, i després el català Joan Ballart. Entre 1729 i 1739 van ser membres d'aquest orde un total de 339 homes i 261 dones, segons explica el cronista Francesc de Castellví, que tingué accés a la seva documentació.

Però si una institució simbolitza els espais compartits de l'exili, aquesta és sens dubte l'Hospital d'Epanyols de Viena, i la seva església adjunta, dedicada a la Mare de Déu de la Mercè. La construcció de l'hospital comptà amb el decisiu suport econòmic imperial i amb un entusiasta equip humà format per Maurici Andreu, catedràtic de Teologia a la Universitat de Barcelona, Ramon Vinyes, cirurgià de Vic, Esteve Mascaró, vicari, i els metges Nicolau Cerdanya, Josep Pujol i Gabriel Joli. Cerdanya en va ser el primer director i està enterrat en un lloc destacat a l'església de la Mercè.

La creació de l'hospital obeí a una doble necessitat. D'una banda, eren molts els exiliats ferits o que arrossegaven malalties; aquest col·lectiu s'amplià, a més, a causa de la Tercera Guerra Turca i d'altres empreses on participaren soldats hispànics. D'altra banda, les enormes diferències de llengua feien molt difícil que els pacients hispànics s'adrecessin a l'Hospital de Viena, de titularitat municipal.

El nou hospital es començà a construir el 1717. Un any després, el febrer de 1718, hi van ingressar els primers pacients. L'edifici es dividí en tres naus, destinades respectivament a homes, dones i folls. L'església, obra del gran arquitecte Anton Ospel, va ser edificada a partir de 1722 i va ser consagrada dos anys més tard. Encara avui manté el nom de Santa Maria de Mercedes i la seva decoració original, on destaca la imatge de la Mare de Déu de la Mercè, que presideix l'altar major. Els altars laterals són dedicats respectivament a sant Genís, o Genaro (en representació del regne de Nàpols), sant Carles Borromeo (Milà), santa Rosolea (Sicília) i sant Pere (Flandes). També hi ha una imatge lateral de Santa Eulàlia. Segons dades de Francesc de Castellví, l'hospital havia atès fins a l'octubre de 1732 un total de 2.427 pacients, tots ells originaris dels regnes hispànics.

D'altra banda, l'exili assajà de mantenir contactes regulars amb la resistència interior, tot i que a Catalunya la correspondència amb els regnes de Carles VI

era condemnada amb pena de mort fins al 1725. L'exili es mobilitzà especialment amb motiu de les dues gran conteses internacionals, en què semblà que era possible capgirar la situació política del Principat. Així, a la fi de la Guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720), el comte Felip Ferran i Sacirera, l'únic supervivent dels ambaixadors catalans de 1714, sol·licità d'assistir en nom de Catalunya al Congrés de Cambrai, on s'havia de negociar la pau. Hem localitzat, d'aquelles mateixes dates, una activa correspondència política de caràcter clandestí entre la capital imperial i Barcelona. Finalment, la Pau de Viena (1725), la primera signada conjuntament per Felip V i Carles VI, suposà, però, una amarga decepció per a l'exili i la resistència interior, ja que no modificà el règim instaurat amb la Nova Planta.

L'altra conjuntura que mobilitzà de nou l'exili va ser la de la Guerra de Successió de Polònia (1733-1735). Aleshores, les tropes de Felip V desembarcaren a Itàlia i en pocs mesos es feren amb Nàpols i Sicília. En la defensa d'aquells territoris hi participà de nou una companyia d'exiliats voluntaris, aleshores comandada per Carrasquet. El cap guerriller va ser empresonat per les tropes borbòniques poc després de la decisiva batalla de Bitonto.

En aquest context, però, els exiliats van protagonitzar encara una última iniciativa per situar el *cas dels catalans* en l'ordre del dia de la diplomàcia internacional. D'aquest darrer esforç en sortiren dos importants escrits polítics: *Via fora als adormits*, publicat a la fi de 1734, i editat també en versió francesa, que ha donat a conèixer Ernest Lluch, i *Record de l'Aliança fet al sereníssim Jordi, augusto rei de la Gran Bretanya, amb una carta del Principat de Catalunya i ciutat de Barcelona*, imprès a començament de 1736 en una versió bilingüe català-llatí. El tret més innovador d'aquests dos textos és que ja no adrecen la seva mirada a l'emperador i a la cort vienesa, sinó al monarca i a l'opinió pública britàniques. Malauradament, però, tampoc aquests escrits no van tenir cap repercussió positiva.

D'altra banda, a l'exili es van escriure importants obres de contingut historiogràfic i polític, moltes de les quals no han estat conegudes al Principat fins segles més tard. Cal esmentar molt especialment les *Narraciones históricas*, de Francesc de Castellví, a les quals ja ens hem referit. Aquesta obra, de grans dimensions i d'una notable qualitat i rigor, restà als arxius d'estat vienesos. A començament del segle xx, va ser copiada per Salvador Sanpere i Miquel, que la féu servir com a base de la seva obra monumental *Fin de la nació catalana* (1905). Les *Narraciones históricas* de Castellví, però, tot just han estat editades molt recentment (1997-2002). També a l'exili Josep Plantí redactà

diverses obres historiogràfiques i un projecte de creació d'una nova colònia per als exiliats. Aquests textos, conservats a la Biblioteca Nazionale Braidense de Milà, només han estat coneguts d'ençà de 1995. Un fet similar s'ha produït amb els nombrosos i altament interessants textos polítics de Juan Amor de Soria, oficial de la Secretaria d'Estat a Barcelona i després a Viena. L'obra d'Amor, que es troba a la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, a Madrid, tot just ha estat donada a conèixer, d'una manera sistemàtica, en les darreres dècades del segle XX.

Tanmateix, entre les obres que foren impreses a l'exili cal esmentar, a banda de les que ja hem citat anteriorment, una crònica anònima de la guerra de gran interès intitulada *Teatro de desdichas*, publicada a Milà el 1716; el tractat filològic *La Crusca Provenzale* (Roma, 1724) d'Antoni de Bastero i diverses obres de contingut jurídic de Domènec Aguirre i de Francesc Solanes.

L'EXILI DESPRÉS DE 1734

La caiguda de Nàpols i Sicília en mans de les tropes de Felip V va tenir conseqüències tràgiques per als exiliats. El 1734 es tancà de fet el Consell d'Espanya, i es deixaren de percebre tots els salaris i pensions que en depenien. A més, la majoria d'exiliats residents als regnes meridionals d'Itàlia van haver d'iniciar un nou i incert exili. La seva concentració a Viena va generar de nou una greu problemàtica social. En aquest context, l'Administració imperial va reprendre el projecte d'ubicar els exiliats hispànics en una mateixa ciutat de nova creació. L'àmbit triat va ser el Banat de Temesvár, un territori conquerit recentment als turcs, que estava sent objecte de colonització amb famílies camperoles joves d'origen alemany. La colònia destinada als exiliats, que ben aviat va ser coneguda amb el nom de Nova Barcelona, havia d'aconseguir, doncs, un doble objectiu: el seu assentament definitiu i la seva participació en un projecte colonitzador de més gran abast. Els fets, però, ho desmentiren ben aviat.

El primer contingent d'exiliats es traslladà al Banat a la tardor de 1735. Com en la resta de casos, en coneixem la llista dels desplaçats: eren en total 325 persones, un terç dels quals eren infants. El trasllat es realitzà amb barques a través del riu Danubi, i amb escales breus a Buda i Belgrad. D'altres combois s'hi afegiren a la primavera i a l'estiu de 1736. En aquesta darrera data, la colònia hispànica assolí la xifra de prop de vuit-centes persones, una quantitat que ja no seria superada posteriorment. La concentració de persones accelerà els treballs de construcció de la nova localitat. Els exiliats hispà-

nics es van concentrar a Beckerek (Gross-Betschkerek en alemany, Nagy Beckskerek en hongarès i Veliki Beckerek en serbi). La Nova Barcelona que es fundà en aquest indret correspon avui a la localitat de Zrenjanin, a la regió autònoma de la Vojvodina (república de Sèrbia).

Podem afegir algunes dades sobre la composició social de la població nouvinguda, i també sobre les activitats econòmiques que s'hi desenvoluparen. Així, algunes llistes de nous colons, que especifiquen algunes de les seves dades personals, ens situen davant una radiografia força acurada de la problemàtica de l'exili aleshores. La majoria dels nouvinguts eren catalans del Principat. També hi havia, però, una presència significativa de valencians i aragonesos i alguns provinents de la Corona de Castella. Els italians (sobretot napolitans i sicilians) se situaven entre el 10 i el 15 %. Per grups d'edat, calculats mitjançant talls decennals, els grups més nombrosos corresponien, per aquest ordre, als qui es trobaven a la quarantena, la cinquantena i la seixantena. Resulten força nombroses les famílies formades per només dos membres, i també les persones soles, vidus o vídues. Tanmateix, en sentit contrari cal destacar que els infants de la colònia van ser uns dos-cents cinquanta, és a dir, prop d'un terç del total d'habitants.

En tot cas, l'emigració al Banat de Temesvár no aixecà precisament passions. Els que efectivament hi participaren ho van fer perquè el viatge esdevingué una condició imprescindible per poder recuperar les pensions imperials. Així, tots els que disposaven d'altres vies d'ingressos, o que pogueren comptar amb l'ajut directe d'amics o familiars, no van participar en aquell experiment. En aquestes condicions, el nombre de persones malaltes, ferides o impedides resultà excepcionalment alt, com constata la mateixa documentació imperial. No cal dir que el model d'emigrant que estem dibuixant no té res a veure amb el que correspon a qualsevol empresa sensata de colonització. A diferència de la resta de ciutats construïdes al Banat, poblades per parelles de pagesos joves, la població de la Nova Barcelona es revela essencialment envel·lida i amb escasses probabilitats d'èxit.

A tot plegat cal afegir-hi les particularitats físiques de Beckerek, un àmbit on ja havia fracassat una primera repoblació germànica el 1722. El territori, bé que amb grans virtualitats agrícoles, era aleshores una zona d'aiguamolls i de terres baixes que s'inundaven periòdicament amb la crescuda dels rius. En aquest sentit, tots els testimonis ens han deixat plena constància del «contagi continuat» que perseguí la colònia, i que hi provocà una mortalitat inusitada. No ens ha de sorprendre, doncs, que la majoria de colons, i també d'exiliats

que restaren a Viena, consideressin aquell experiment repoblador com un autèntic desterrament forçat —i que utilitzessin totes les armes al seu abast, des de la protesta escrita fins a la resistència passiva, per intentar aturar-lo. Tanmateix, el fracàs de la Nova Barcelona va ser causat també per una causa conjuntural, l'esclat de la Quarta Guerra Turca (1737-1739), que situà de nou el Banat en primera línia de foc.

La reemigració vers Buda s'inicià a l'estiu de 1737. El darrer trasllat del qual tenim constància correspon al juny de 1738. Era conduït pel pare trinitari castellà Alonso de Brihuega. El componien trenta-tres persones, la majoria vídues i orfes.

Els supervivents de la Nova Barcelona no degueren superar les quatre-centes persones, aproximadament la meitat de les que hi havien estat traslladades. Els retrobem encara, ben entrada la dècada de 1740, a les llistes de pobres que cobren pensions a l'Hospital d'Espanyols de Viena.

Per aquelles dates, com ja hem assenyalat, l'exili austriacista començava a fer-se invisible. Aquest fet va tenir lloc a causa de diversos factors. D'una banda, des de 1742, l'Administració imperial afavorí el retorn dels exiliats tot garantint el pagament íntegre de dos anys de pensió als que optessin per reintegrar-se a la península. D'altra banda, la mort dels supervivents de l'Onze de Setembre i els matrimonis mixtos dels seus descendents van assenyalar un camí imparabile cap a la integració en les societats d'acollida.

El retorn va ser, de fet, una opció força generalitzada després de la Guerra de Successió de Polònia. Ens n'ha deixat un testimoni eloqüent Pere Serra i Postius en l'obra *Lo perquè de Barcelona*, redactada probablement a partir de 1739. El text, editat recentment per Joan Tres, constitueix un diàleg entre el mateix autor i Don Ramon, personatge que abandonà el país a l'edat de vuit anys: «tots los altres», ens diu, «fins a trenta que'n tinch, los he passats, ço és, quinse en la cort de Viena y los restants viatjant per Venècia, Sicília, Nàpols, Roma, Florència, Gènova, Milà, Turín y per lo millor de Fransa». Sobre aquesta base de ficció, però fortament realista, Serra i Postius realitza un recorregut per la Barcelona del seu temps, en què són presents d'una manera destacada la repressió, la militarització de la ciutat i la nostàlgia, més o menys silenciada, de les constitucions abolides.

En tot cas, ja entrada la dècada de 1750, podem continuar parlant de famílies exiliades, o de descendents d'exiliats en el període de Carles VI. Però l'exili, com a col·lectiu cohesionat i visible, havia deixat d'existir.

BIBLIOGRAFIA

- ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim (2005). *El «cas dels catalans»: La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona: Fundació Noguera.
- ALCOBERRO, Agustí (2001-2002). «L'exili austriacista i la Nova Barcelona del Banat de Temesvár: teoria i pràctica». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XLVIII, p. 93-112.
- (2002). *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera. 2 v.
- (2003). «Exili interior i exili exterior: una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)». *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXI, p. 321-360.
- (2007). «Una visió de la Guerra de Successió des de l'exili: el *Teatro de desdichas* (Milà, 1716)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XVIII, p. 9-31.
- CASTELLVÍ, Francesc (1997-2002). *Narraciones históricas*. Ed. a cura de J. M. Mundet i J. M. Alsina. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo. 4 v.
- DURAN I CANYAMERAS, Félix (1964). *Els exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- FALLENBÜCHL, Zoltan (1979). «Espagnols en Hongrie au XVIIIè siècle». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXII, p. 85-147 i 199-224.
- LEÓN SANZ, Virginia (2003). *Carlos VI: El emperador que no pudo ser rey de España*. Madrid: Aguilar.
- LLUCH, Ernest (2000). *L'alternativa catalana (1700-1714-1740): Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*. Vic: Eumo.
- SERRA I POSTIUS, Pere (2003). *Lo perquè de Barcelona y memòries de sas antiguedats*. Ed. a cura de Joan Tres i Arnal. Barcelona: Fundació Pere Coromines.
- THOMAS, Colin (1983-1984). «The Anatomy of a Colonization Frontier: The Banat of Temesvar». *Austrian History Yearbook*, núm. 19-20, p. 3-22.
- TILL, Rudolf (1947). «Die Ansiedlung Spanischer Pensionisten von Wien im Banat im Jahre 1736-1737». *Wiener Geschichtsbblätter*, 2 (62), p. 25-31.
- TORRAS I RIBÉ, Josep M. (2005). *Felip V contra Catalunya: Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.